

Stručni rad

UDK 341.231.14-058.64-057.16(497.11)

DOI 10.7251/BLCMES1801089S

COBISS.RS-ID 7634200

UTICAJI MEDIJA I MOBINGA NA ZAPOSLENE U REPUBLICI SRBIJI

Sanja Stankov, Aleksandar Rakić¹

Rezime:

Veoma je bitno pričati o mobingu, značajnu ulogu ima podrška medija, jer ukoliko ljudi imaju više informacija, onda mogu i da znaju na šta da se požale. Čutanje javnosti predstavlja ćutanje žrtvi. Poražavajuća činjenica jeste što se mnogi ne odlučuju da prijave mobing iz straha da ne ostanu bez posla, kao i zbog toga što na putu da se izbore za svoja prava uglavnom ne dobijaju podršku okoline. Većina ljudi karakteriše mobing kao svakodnevicu, to je dan života i svaki naredni dan u kojoj žrtve mobinga ne mogu da budu funkcionalne ni sebi, ni porodici, ni prijateljima. Svakodnevica većine ljudi je najrealniji odraz stanovništva Republike Srbije. Državu čine njeni ljudi i za normalan rast i razvoj države neophodno je da i njeno stanovništvo ima normalne uslove za život i rad i da pre svega, stavi svoje zdravlje na prvo mesto.

Ključne reči: mediji, mobing, prijave, prava, stanovništvo

Abstract:

It is really important to talk about mobbing, media support plays an important role, because if people have more information, then they can know what to complain about. The public's silence is the silence of the victim. The devastating fact is that many do not decide to report mobbing for fear of losing their jobs, as well as because they do not generally get support from the environment on their way to compromising their rights. Most people are characterized by mobbing as everyday life, it is the day of life and every next day in which mobbing victims can not be functional either to themselves or to their family or friends. Everyday life of most people's is the most realistic reflection of the population of the Republic of Serbia. The state is made up of its people and for the normal growth and development of the state it is necessary that its population has normal conditions for living and working and, above all, put their health on the first place.

Key word's: media, mobbing, applications, human rights, population

Uvod

Mobing postoji od kada postoji ljudski rod i želja pojedinca za vlašću. Po svojoj strukturi mobing predstavlja nasrtaj na čast i ugled, sadrži kletvu, uvredu i kršenje osnovnih ljudskih prava. Mobing je oblik ponašanja na radnom mestu, kojim jedna osoba ili više njih periodično ili permanentno psihički ponižava drugu osobu s ciljem ugrožavanja nje-

¹ Phd Sanja Stankov, University of Novi Sad, Technical faculty „Mihajlo Pupin“, Zrenjanin, Serbia, sssanja89@gmail.com, M.Sc. of analysis of environmental protection Aleksandar Rakić, University Singidunum, Faculty of applied ecology „Futura“, Belgrade, Serbia rakic89@gmail.com

nog ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta, sve do eliminacije s radnog mesta². U osnovi predstavlja negativni uticaj na psihi zaposlenog sa postojanjem namere da se to uradi. Zlostavljanje na radnom mestu postalo je uočljivo više nego ikada, a do povećanja učestalosti mobinga svakako je uticala globalizacija, ekonomska kriza, privatizacija, restrukturiranje, nesigurnost radnih mesta.

Profil mobera je sledeći - to su osobe sa poremećajem ličnosti, beskrupulozne, bezobzirne osobe, ambiciozne osobe koje su željne pozicije za koju nemaju odgovarajuće kvalitete, frustrirane osobe, sa ličnim, porodičnim i bračnim problemima koje demonstracijom moći nad drugima i mobiranjem ublažavaju vlastite frustracije, to su osobe neostvarene u životu, u praksi i na poslu, osobe smanjenog potencijala za ljubav i osobe koje se plaše da i same ne postanu žrtve. Ponašanje im je destruktivno, ne grade integritet iskustvom, sposobnostima, već silom, prinudom i nasiljem, oni uglavnom frustriraju i zastrašuju sve oko sebe arogancijom i igrama moći. Mobingom prikrivaju nemoć u nekoj drugoj sferi života, ali ako im se neko suprotstavi, onda se oni povlače, zato što nisu sposobni da pruže odgovarajuće argumente i oni u biti jesu kukavice. Njima se lako pridružuju slabe ličnosti - poltroni, koje se u strahu da ne postanu žrtve mobinga, identifikuju sa agresorom, staju na njegovu stranu očekujući ličnu korist. Pravi ljudi, menadžeri, sposobni ljudi neće autoritet graditi na ovaj način, nego će se dokazati kvalitetom i strukom, okružiće se pravim stručnjacima i tu će se priča završiti, kolektiv će napredovati.

Zakon o sprečavanju zlostavljanja na radu, na sreću, prepoznaje potrebu za edukacijom na radnom mestu i obavezuje svakog poslodavca u Srbiji da svoje zaposlene upozna sa zabranom zlostavljanja i pravima i obavezama u vezi sa sprečavanjem zlostavljanja.

Značaj medija - mobing može da traje samo dokle mu se dozvoli da traje

Mediji nisu samo tekovina vremena u kome živimo, oni su civilizacijska potreba društva kakvo poznajemo i čiji smo i sami deo, zato se njihov značaj ni slučajno ne sme negirati. Pravo na informisanost jedno je od osnovnih ljudskih prava i ono što mora da karakteriše kvalitetne medije jeste da su u službi stanovništva pred svim nosiocima političkih i društvenih funkcija. Svojevremeno, na nekom predavanju, predstavnik Evropske komisije je rekao: „Ako dođe, na primer, tajkun iz Rumunije i kupi sve medije kod vas, vi ćete za 20 godina govoriti rumunski“³. Danas je situacija takva da imamo državne medije, u nekom javnom vlasništvu i slobodne medije koji nisu potpuno uništeni, ali nisu ni daleko od toga. Dakle, neophodno je da imamo slobodne, nezavisne medije, jer oni u osnovi čuvaju demokratiju i manje su podložni uticajima centralne vlasti od tzv. velikih medija. Pred njima je, s jedne strane, veoma težak, a s druge strane, veoma bitan zadatak u ovom trenutku, jer ukazujući na probleme u državi predstavljaju glas naroda i izraz njegovih potreba.

Mobing u teoriji i praksi - primer politike moći

Zaštitu od zlostavljanja na radu u slučaju zlostavljanja u našem pravnom sistemu reguliše Zakon o sprečavanju zlostavljanja na radu. Pored pravnih akcija koje žrtva mobinga može da preduzme, pomoć mogu pružiti i udruženja koja se time bave i predložiti dalje korake u datom slučaju.

2 <http://mobing.rs/sta-je-mobing/>

3 <http://podrinske.com/pitali-smo-koliki-je-znacaj-lokalnih-medija-za-drzavu-i-drustvo/>

Za zlostavljača je karakteristična zloupotreba moći i autoriteta koja može da se manifestuje u bilo kakvom okruženju - političkom, ekonomskom, medijskom. Zloupotrebe se mogu ispoljiti i njihovom kombinacijom, kako je to u slučaju kada se spoje politička i ekonomska moć ili ekonomska i medijska moć. Što je više moći na jednom mestu veća je šansa da će postojati rizik od neravnoteže. Na isti način na koji kod nas posedovanje moći stavlja u rizik da budemo potencijalni zlostavljači, neposedovanje iste nas postavlja u rizik da budemo zlostavljani od strane onih koji je imaju. Politički mobing se dešava prilikom političkih turbulencija i promena, koji povlače otpuštanje starih radnika i zapošljavanje novih lojalnih ljudi. Kada je u pitanju politička moć, osobe koje krše zakone zloupotrebljavaju moći koje im njihova prava dodeljuju. Iz društvene perspektive, važno je izbeći prevelik uticaj u rukama pojedinaca, tako da politički, ekonomski, medijski ili bilo koji drugi monopol treba da ima i protivtežu.

Olga Vučković Kićanović, advokatica, koja radi kao savetnica u Republičkoj agenciji za mirno rešavanje radnih sporova, lično se zalagala da se uvede odredba kojom bi se osuđenom moberu onemogućio rukovodeći položaj bar u državnom i javnom sektoru na neki period, ali nije bilo prihvaćeno. Navedena odredba je neophodna, s obzirom na to da je jedan od preduslova mobinga doza sociopatije mobera, koju dokazano potencira moć. Dobro je što zakon predviđa kao tužbeni zahtev objavu presude u medijima, što rezultira društvenom osudom i dobra je sankcija moberu. Jedan od slučajeva koji je upravo zahvaljujući medijima praćen, koji iza sebe nosi političku i ekonomsku moć jeste slučaj Milutina Jeličića Jutke, predsednika opštine Brus, kojeg su meštanke Brusa optužile za seksualno uznemiravanje, a za kojeg se vezuju i druge malverzacije i zloupotrebe. Od strane Policijske uprave u Kruševcu podneta je krivična prijava protiv Milutina Jeličića, a po podnetoj krivičnoj prijavi postupace Osnovno javno tužilaštvo u Kruševcu. Kako navodi „Blic“ 26.04.2018. šest žrtava predsednika opštine Brus Milutina Jeličića Jutke juče je dobilo obaveštenje javnog tužioca da su njihove krivične prijave odbačene zbog nedostatka dokaza. U izjavama za „Blic“, žrtve su najavile žalbe⁴. Da dokazi još kako postoje, osim toga što je više žena trpelo uznemiravanje, pokazuju i SMS pepske koje su javno objavljene. Otac jedne od žrtvi, čija je ćerka nakon strašnog iskustva sa Jeličićem završila na psihijatriji, gde je zadržana 12 dana, kaže za „Blic“ da, odmah nakon što su prijavili slučaj policiji i dostavili svu potrebnu zdravstvenu dokumentaciju, kod njih je došao Jeličićev čovek koji je ponudio novac i zaposlenja članovima porodice kako bi odustali od prijave. Sin je sve snimio, a snimak smo dostavili Kriminalističkoj policiji u Kruševcu. Zašto bi neko ko je nevin nudio novac?⁵. Međutim, korišćenje tonskih i video-zapisa u dokaznom postupku nije moguće jer neovlašćeno snimanje drugih lica predstavlja krivično delo i time je nezakonito kao sredstvo dokazivanja.

Krivična prijava podignuta je samo u odnosu na jedno lice, zbog postojanja sumnje da je optuženi izvršio krivična dela nedozvoljene polne radnje i polno uznemiravanje. Žrtvi, koja je bivša Jeličićeva sekretarica, poslao je za dve godine preko 15.000 lascivnih poruka. Zbog konstantnog pritiska i uznemiravanja, oktobra prošle godine je potražila stručnu pomoć psihijatra. A kada više nije mogla da izdrži, sve poruke je postavila na Facebook. - Posle toga, u gradu su me presrela trojica njegovih batinaša, seli smo u restoran, a oni su me naterali da obrišem poruke i napišem da ništa od toga nije istina. Morala sam to da

4 <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kome-je-sve-jutka-slao-lascivne-poruke-tuzilastvo-uprkos-dokazima-prihvatilo-samo/4py9jmd>

5 <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kome-je-sve-jutka-slao-lascivne-poruke-tuzilastvo-uprkos-dokazima-prihvatilo-samo/4py9jmd>

uradim, pretili su mi⁶ - navela je žrtva za list „Kurir“. Srećom, neko od gostiju restorana čuo je razgovor i prijavio slučaj policiji, posle čega joj je stigao poziv da se javi policiji kako bi dala izjavu. Slučaj je tako počeo da se odmotava. - Trpela sam jezive stvari dve godine. Hiljade poruka mi je stizalo. Sa strahom sam odlazila na posao i tamo me je ponovo uznemiravao. Kada više psihički nisam mogla da izdržim, obratila sam se svojoj stranci. Pisala sam pismo potpredsednici Vlade Zorani Mihajlović, predsedniku Izvršnog odbora Darku Glišiću, Bratislavu Gašiću i kabinetu predsednika Vučića. Očekivala sam oštru reakciju, a nisam dobila ni reč odgovora, ni moralnu podršku, ništa⁷ - navodi se u „Blicu“. Kaže da je kap koja je prelila čašu bilo to što su iz vrha SNS-a menjali izjave u vezi sa Jeličićem. Prvo je nakon što je priča o seksualnom uznemiravanju dospela u javnost rečeno da će Jeličić biti izbačen ako postoji i trunka dokaza. Kada je slučaj dospao do tužilaštva, rekli su da se čeka optužnica i da će stranka, ukoliko ona bude podignuta, isključiti Jutku. Pre tri dana Darko Glišić je rekao da će Jeličić biti isključen kada bude doneta pravosnažna presuda da je kriv - navodi se u istom tekstu.

U sporovima povodom mobinga dovoljno je da tužilac „učini verovatnim“ da je nad njim izvršen mobing, a na tuženom je da dokaže da mobinga nije bilo. Branilac Milutina Jeličića na saslušanju je rekao da Jutki ne može da se stavlja na teret to delo, jer je Zakon o polnom uznemiravanju stupio na snagu 1. jula 2017. godine, na šta je oštećena priložila poruke nakon tog datuma. Ostale žrtve mobinga koje su se odlučile da govore javno, pretrpele su nakon toga ozbiljne pretnje, uglavnom preko društvenih mreža, medijski portali su puni naziva o Jeličićevim pritiscima, pretnjama i osvetama. Često se zlostavljači osećaju inferiorno, profil ovog napasnika pokazuje da ih je zlostavljao onda kada su bile najslabije. Profili žena su različiti, većina između 30-40 godina, zajedničko im je bilo to što su sve one imale neki problem zbog kojeg su se obraćale Jeličiću, najčešće zaposlenje. On je to tumačio kao slabost, što ih je u njegovim očima, verovatno činilo lakom metom.

Ovaj slučaj mobinga jeste i ono najgore što se u Srbiji događa, ukoliko govorimo o zlo-upotrebi političkih moći koji se okružuju gorima od sebe („vrana vrani oči ne vadi“), da bi oni onda bili pametni, sposobniji itd, podržavaće ih poltroni i ulizice, dok će se ostali klanjati. Međutim, što se više piše i priča o mobingu, više ljudi je dobilo hrabrost da prijavljuje ovakve slučajeve, kao i u ovom primeru gde su nakon javnog istupanja prve žrtve zlostavljanja istupile javno i ostale žrtve. Da nije medija o tome se ne bi ni govorilo. To je ono što je najstrašnije kada gledamo perspektivu Srbije. Ako sagledamo sadašnju situaciju u Srbiji, primetićemo da su mnoga zla i patnje osoba prouzrokovane zloupotrebom moći.

Zaštita od zlostavljanja na radu

Važno je sačuvati svaki dokaz. Kao dokazi mogu poslužiti: svaki pisani dokument koji potiče od mobera, pisana komunikacija sa moberom (svi mejlovi, SMS poruke), medicinska dokumentacija (koja pokazuje narušeno zdravlje zaposlenog).

Postoji nekoliko mehanizama zaštite od zlostavljanja na radu. Procedura zavisi od toga ko od potencijalnih zlostavljača vrši zlostavljanje na radu. Prema članu 6. stav 3. zakona zlostavljač može biti poslodavac sa svojstvom fizičkog lica ili odgovorno lice kod poslodav-

6 <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3016245/bicu-ti-i-otac-i-brat-i-ljubavnik-a-seks-je-akontacija-za-zaposlenje-ovako-je-predsednik-opstine-brus-zlostavljao-nesrecne-zene-a-ovo-su-njihova-svedocanstva>

7 <https://www.blic.rs/vesti/politika/dobila-15000-lascivnih-poruka-devojka-koju-je-jutka-godinama-zlostavljao-napustila/secbrx7>

ca sa svojstvom pravnog lica, zaposleni ili grupa zaposlenih kod poslodavca. Ukoliko je zlostavljač sam poslodavac žrtva može odmah pokrenuti spor povodom zlostavljanja na radu, odnosno tužiti poslodavca sudu. Faza koja prethodi sudskom postupku, tj. postupak za zaštitu od zlostavljanja kod poslodavca, obavezna je samo ukoliko je izvršilac zlostavljanja zaposleni ili grupa zaposlenih. Kao posrednik može biti određeno odnosno izabrano lice koje uživa poverenje strana u sporu. Postupak posredovanja je hitan, okončava se u roku od osam radnih dana od dana određivanja, odnosno izbora posrednika, a iz opravdanih razloga rok za okončanje ovog postupka može se produžiti na maksimalno trideset dana od određivanja, odnosno izbora posrednika. Posrednik može da predloži mogući način rešenja spora, ali ne i da stranama u sporu nameće rešenje. Pravo na podnošenje zahteva za zaštitu od zlostavljanja kod poslodavca zastareva u roku od šest meseci od dana kada je zlostavljanje učinjeno odnosno od dana kada je poslednji put izvršeno ponašanje koje predstavlja zlostavljanje.

Inspektori rada kontrolišu primenu propisa o zapošljavanju, pravima radnika i bezbednosti na radu. Odnedavno, inspekcija rada nadzire i primenu propisa o zaštiti od zlostavljanja na radu. Pravo na njihovu zaštitu se ima bez obzira na to da li je osoba uredno zaposlena, ili radi „na crno“, da li je zaposlena kod privatnika ili u državnoj službi, da li je potpisan ugovor o radu, ugovor o delu ili nešto drugo. Da bi inspekcija mogla da pomogne potrebno je da firma u kojoj se radi bude legalna, ukoliko naiđu na neku nepravilnost koja izlazi iz okvira njihove nadležnosti, inspektori rada moraju o njoj da obaveste onaj državni organ koji je za nju nadležan. Takođe, inspekciji se može obratiti ako se naiđe na problem već pri samom zapošljavanju.

Nema precizne statistike o obimu zlostavljanja na radu. Evidencije na osnovu prijava i dojava vode samo namenski osnovane organizacije civilnog sektora poput „Stop mobing“ i „No mobing“. Ove organizacije drže brojne seminare na temu mobinga (Šta je to mobing, kako da ga prepoznate, vrste mobinga, stres na radnom mestu, kako izbeći mobing, zakonska regulativa iz oblasti mobinga, itd), radionice, takođe namenjene i ciljnim grupama, kao što su direktori, sekretari, predsednici sindikata, lica zadužena za pružanje podrške oko mobinga ili lice kome se prijavljuje mobing.. Predsednik UG „Stop mobing“ Žika Živadinović najavio je široku akciju prikupljanja potpisa za promenu Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu, u delu kaznenih odredbi, sa ciljem da se mobing kvalifikuje kao krivično delo, sa zaprečenom kaznom zatvora za mobere u trajanju od jedne godine⁸.

Diskusija

Korupcija jeste snažan pokazatelj slabog zdravlja demokratije, jer ukazuje na to da je politička klasa postala nemoralna, da nikome ne polaže račune i da je izgubila vezu sa javnošću. Potrebna je saradnja pravosuđa i medija uz očekivanja da sarađuju u korist građana. Od pravosuđa se očekuje da bude stručno, nepristrasno i efikasno. Od medija se očekuje da poznaje materiju, nepristrasno izveštava i da izveštavanje bude potpuno i zbog toga je veoma bitno da se ne narušava sistem slobode pristupa informacijama.

8 <http://rtvsantos.com/video/stop-mobing-svako-ima-pravo-na-dostojanstvo/>

ZAKLJUČAK

Agresivnost je u tesnoj vezi sa patologijom. Ličnosti sklone agresiji izgrađuju sopstvene obrasce ponašanja koje vremenom dorađuju i usavršavaju. Kada im se učini da je dostignuto savršenstvo, dobili su model svakog budućeg ponašanja. Da bi bili zadovoljni modelom za ponašanje, moraju biti zadovoljni i načinima koji u najvećem stepenu mogu da pokažu sadističke efekte koji su usmereni prema žrtvama. Tiranisanje žrtve, zastrašivanje i povređivanje izazivaju kod njih osećaj snage i nedodirljivosti. Takve osobe se „hrane” strahom i poniznošću žrtvi. Koliko više negativnog dostignu, toliko im je zadovoljstvo veće⁹. Da bi se stalo na put ovakvim primerima zlostavljanja, neophodan je uticaj medija i sve više javnih obraćanja namenski osnovanih organizacija, sa što više objavljenih slučajeva i primera dobre prakse uz apel da osobe koje su žrtve mobinga, kao i njihovih posmatrača, budu hrabre, čuvaju dostojanstvo da se ova nova civilizacijska bolest i pobedi.

LITERATURA

1. dostupno na: <http://mobing.rs/sta-je-mobing/>
2. dostupno na: <http://podrinske.com/pitali-smo-koliki-je-znacaj-lokalnih-medija-za-drzavu-i-drustvo/>
3. dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kome-je-sve-jutka-slao-lascivne-poruke-tuzilastvo-uprkos-dokazima-prihvatilo-samo/4py9jmd>
4. dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kome-je-sve-jutka-slao-lascivne-poruke-tuzilastvo-uprkos-dokazima-prihvatilo-samo/4py9jmd>
5. dostupno na: <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3016245/bicu-ti-i-otac-i-brat-i-ljubavnik-a-seks-je-akontacija-za-zaposlenje-ovako-je-predsednik-opstine-brus-zlostavljao-nesrecne-zena-a-ovo-su-njihova-svedocanstva>
6. dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/politika/dobila-15000-lascivnih-poruka-devojka-koju-je-jutka-godinama-zlostavljao-napustila/secbrx7>
7. dostupno na: <http://rtvsantos.com/video/stop-mobing-svako-ima-pravo-na-dostojanstvo/>
8. dostupno na: <http://www.stetoskop.info/Lik-mobera-3087-c20-content.htm>

⁹ <http://www.stetoskop.info/Lik-mobera-3087-c20-content.htm>